

PORADA Rajmund, **Ekumeniczne rozumienie sukcesji apostołskiej. Studium dokumentów dialogów doktrynalnych**, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2008, 516 s., bibliogr., streszcz. ang, niem., Uniwersytet Opolski: Wydział Teologiczny, seria: Ekumenizm i Integracja 18, ISBN 978-83-60244-93-7.

W ostatnich latach pojawiło się na polskim rynku wydawniczym szereg interesujących pozycji z zakresu teologii ekumenicznej. Większość z nich to szczegółowe monografie, omawiające jakiś wycinek z zakresu dialogu ekumenicznego, analizujące jakiś wybrany aspekt tej wciąż nowej dziedziny, jaką stanowi ekumenizm. W ten nurt wpisuje się również najnowsza publikacja opolskiego teologa, duchownego Kościoła rzymskokatolickiego, ks. Rajmunda Porady (ur. 1969), który pełni funkcję prodziekana na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego. Owocem jego kilkuletnich badań jest książka *Ekumeniczne rozumienie sukcesji apostołskiej. Studium dokumentów dialogów doktrynalnych*, wydana w Opolu, przez Redakcję Wydawnictw WT UO w roku 2008. Ta obszerna pozycja stanowi dojrzałą rozprawę naukową, spełniającą wszystkie kryteria stawiane monografiom z zakresu ekumenizmu. Jest to obszerna książka wydrukowana na 516 stronach, nie można jej jednak zarzucić niepotrzebnego rozbudowania objętości. Temat sukcesji apostołskiej prowadzony przez partnerów współczesnych dialogów ekumenicznych wymagał tak dokładnej analizy.

Rozprawa ks. Porady podejmuje problem ważny i aktualny z punktu widzenia Kościoła rzymskokatolickiego, jak też rodziny Kościołów ewangelickich czy szerszej debaty ekumenicznej. Jednym z najważniejszych zagadnień teologicznych, znajdujących się dziś w centrum chrześcijańskiej teologii ekumenicznej, jest bowiem problem urzędu Kościoła, urzędu biskupiego, a tym samym zagadnienie sukcesji apostołskiej. Jest to problem nie tylko natury teoretycznej, ale też i praktycznej. Obydwa te aspekty zostały przez Autora podjęte i poddane należytej analizie. Podkreślić wypada walory edycyjne książki. Coraz rzadziej rozprawy naukowe bierze się z radością do ręki ze względów estetycznych. W tym przypadku stoi za nią solidna praca redakcyjna i drukarska, a wygląd okładki jest wpisany w serię wydawniczą *Ekumenizm i Integracja*, w ramach której opublikowano recenzowaną książkę.

Problem badawczy został wyraźnie ukazany we Wstępie. Autor podkreśla, że zagadnienie rozumienia Kościoła stanowi jądro dialogu ekumenicznego. Stwierdza on, że „celem niniejszej pracy będzie ukazanie dokonującej się na forum dialogu ekumenicznego rzeczywistej ewolucji stanowisk różnych kościołów w kwestii

sukcesji apostołskiej” (s. 19). Literaturę przedmiotu Autor omawia pod koniec Wstępu, czyni to jednak dość pobieżnie, wskazując jedynie na oficjalne dokumenty dialogów, a w mniejszym stopniu referując pozostałą bazę bibliograficzną. Szczegółowo wyjaśniona zostaje terminologia stosowana w przedmiotowej dyskusji naukowej. Na s. 30 zostaje określona metoda pracy: opisowa, analityczna i historyczna, zaś dalej autor pisze o badaniach porównawczych. Ks. Porada wspomina także o metodzie ekumenicznej, która wyrażać się ma „w równorzędnym traktowaniu zróżnicowanych konfesyjnie źródeł” (s. 31). To bardzo ważna uwaga metodologiczna, choć nie określiłbym jej mianem metody, a przynajmniej umieścił to pojęcie w cudzysłowie. Autor przedstawia już we Wstępie stan dyskusji w obszarze posoborowej eklezjologii katolickiej, wskazując na ścisły związek eklezjologii i sakramentologii.

Książka ks. Porady składa się ze Wstępu, 4 rozdziałów merytorycznych oraz Zakończenia i Bibliografii. Całość domykają streszczenia w języku angielskim i niemieckim. W pracy brakuje indeksu osobowego, który w dużym stopniu ułatwiałby lekturę. Omawiana rozprawa zachowuje właściwe proporcje, rozdziały są zbliżonej wielkości i – co należy podkreślić – każdy kończy się podsumowaniem, będącym zarazem zestawieniem wyników badawczych. Tezy przedstawione w pracy mają charakter komplementarny. Także krótkie zakończenie pracy, formułujące wnioski natury praktycznej, wydaje się być właściwie skonstruowane, choć proporcjonalnie zbyt krótkie w stosunku do całości rozprawy.

Od strony formalnej rozprawa legitymuje się metodologiczną poprawnością. Problem badawczy, cel, obrana metoda i struktura rozprawy zostają wyraźnie i jasno sprecyzowane we Wstępie. Autor w następujących po sobie rozdziałach konsekwentnie realizuje sformułowane tam cele badawcze.

Bibliografia zawiera kilkaset nieponumerowanych pozycji. Zestawienie zostało podzielone na następujące działy: 1. Źródła, podzielone na 10 poddziałów, 2. Dokumenty Kościołów: 2.1. Rzymskokatolickie, 2.2. Ewangelickie, 2.3. Anglikańskie, 3. Komentarze i Opracowania, 4. Literatura pomocnicza. Podział ten jest oparty na dobrych racjach.

Praca odwołuje się do najnowszych dokumentów i opracowań teologów, jest więc pracą typu *up to date*. Również zestaw przypisów załącznikowych dokumentujących, jak też komentujących, sporządzano starannie i poprawnie. Przypisy przy tym nie są jednak zbyt przeciążone. Autor posługuje się bardzo dobrym językiem, także czytelnym dla nieteologa.

Jak zaznaczył to Autor już we Wstępie oraz podtytule rozprawy: *Studium dokumentów dialogów doktrynalnych*, praca ma w przeważającej mierze charakter analityczny, choć rozdziały I i IV posiadają również charakter systematyczny. Autor omówił ogromną liczbę dokumentów dialogów doktrynalnych, odwołał się do dużej liczby książek ekumenistów, teologów, dogmatyków i sformułował wnioski natury praktycznej.

Tytuły poszczególnych rozdziałów zawierają pojęcia – klucze: „konwergencja” oraz „dywergencja”. Autor poszukuje w dokumentach dialogów doktrynalnych owych stycznych oraz tego, co różni poszczególne tradycje konfesyjne.

W pierwszym rozdziale, merytorycznym, (*Konfesyjne tło i uwarunkowania rozumienia sukcesji apostołskiej*, s. 35-114), Autor omawia przede wszystkim zagadnienia natury dogmatycznej i historycznej. Przedstawia myśl eklezjologiczną teologii rzymskokatolickiej, reformacyjnej, czyli ewangelickiej, anglikańskiej i prawosławnej. Kluczowym pojęciem jest „sukcesja apostołska” i jej rozumienie w poszczególnych teologiach konfesyjnych. Każdy podrozdział kończy się analizą rozumienia urzędu biskupiego, które to pojęcie pełni zasadniczą konwergencję lub dywergencję w ekumenicznej eklezjologii. W druku pojawił się drobny błąd: dwa podrozdziały (2.4.) zostały opatrzone tym samym numerem (s. 71, 74). W omówieniu eklezjologii ewangelickiej autor pominął wymiar synodalny, tak dokładnie przedstawiony przy analizie myśli prawosławnej (4.4.).

W bardzo obszernym, analitycznym rozdziale drugim (*Konwergencje w rozumieniu sukcesji apostołskiej*, s. 115-228) Autor omawia w czterech podrozdziałach styczne w rozumieniu następujących pojęć eklezjologicznych: 1. Apostoł – urząd apostołski – urząd kościelny, 2. Sukcesja apostołska całego Kościoła, 3. Znaki sukcesji i apostołskości Kościoła, 4. Urząd ordynowany w ramach sukcesji apostołskiej Kościoła. Każdorazowo (z wyjątkiem bardziej ogólnego podrozdziału 1.) omówione zostało rozumienie pojęcia kluczowego w dialogach bilateralnych oraz w zapisach Komisji „Wiara i Ustrój”. Podkreślić w tym miejscu należy ogrom wykonanej analitycznej pracy. Poszczególne partie tego działu kończą się klarownymi podsumowaniami, formułującymi pytania, na które próbuje się odpowiedzieć w dalszych rozdziałach książki.

Rozdział trzeci: *Dywergencje w rozumieniu sukcesji apostołskiej* (s. 229-369) koncentruje się na rozbieżności w pojmowaniu owej sukcesji. Autor w nawiązaniu do wniosków rozdziału zauważa, że „wszystkie Kościoły przypisują urzędowi kościelnemu ważną rolę w aktualizacji apostołskiego charakteru Kościoła” (s. 229). Jednocześnie ukazuje powody konieczności badań podjętych w tym rozdziale. Rozbieżności pojawiają się jednak w kontekście sposobu formy i znaczenia przekazu urzędu kościelnego jako instytucji ściśle związanej z apostołskością Kościoła. Ukazanie owych rozbieżności to cel, który w sposób wystarczający zrealizowany został w tym rozdziale. Owa realizacja zostaje dokonana poprzez analizę następujących kręgów tematycznych: historyczny urząd biskupa w kontekście apostołskości, struktura urzędu, apostołskie pochodzenie urzędu, znaczenie oraz możliwości form realizacji apostołskiego urzędu *episkope*. Strukturyzacja jest podobna jak w poprzednim rozdziale. Autor omawia treść zapisów poszczególnych doktrynalnych dialogów bilateralnych, jak też zapisów dokumentów Komisji „Wiara i Ustrój” W rozdziale „Dywergencje” nie znajdziemy partii poświęconych dialogowi prawosławno-rzymskokatolic-

kiemu, gdyż, według analizy dokonanej w poprzednim rozdziale, te rozbieżności czy kontrowersje nie są aż tak wielkie, jak ma to miejsce w innych dialogach bilateralnych. W obszernym podsumowaniu (4.7.) Autor zestawia wnioski, formułując jeden bardzo ważny – obiecującą możliwością w dialogu ekumenicznym może być przeniesienie punktu ciężkości całego dialogu z episkopatu na episkope, jak miało to miejsce w dialogu luterańsko-anglikańskim (s. 369). Zadaniem luteran, zdaniem autora, jest przekonanie prawosławnych i rzymskich katolików, że prezbiterialne i synodalne struktury zachowały apostolską ciągłość Kościoła.

Kolejny, ostatni rozdział zatytułowany *Możliwości i perspektywy porozumienia* (s. 371-452) rozpoczyna się od odwołania do Credo Nicejsko-Konstantynopolitańskiego, a zwłaszcza do pojęcia apostolskości Kościoła, które stanowi jego konieczną i istotną cechę (s. 371). Autor zestawia z jednej strony prawosławne i rzymskokatolickie rozumienie apostolskości, do którego przynależy klasyczna sukcesja biskupa jako niezbywalna rzeczywistość w strukturze Kościoła, i z drugiej ukazuje Kościoły, które „utraciły nieprzerwany łańcuch episkopalnej sukcesji” To zdanie stoi w sprzeczności z „metodą ekumeniczną”, którą tak podkreślono we Wstępie. Przez Kościoły ewangeliczne owa ciągłość jest podkreślana, choć inaczej rozumiana. Rozważania przedstawione w rozdziale IV mają charakter systematyzujący i dogmatyczny. Autor zauważa, że „powzięta przez Kościół w III i IV w. decyzja o ‘przekształceniu’ biskupa z przewodniczącego lokalnej wspólnoty na rzecz biskupa regionalnej czy diecezjalnej kongregacji wspólnot (parafii), którym przewodniczyli prezbiterzy, stanowi punkt zwrotny w rozwoju porządku eklezjalnego” (s. 387). We wcześniejszych partiach pracy ta konstatacja nie została aż tak *expressis verbis* ukazana, a dla Kościołów, które w swych pryncypiach mają zasadę *sola scriptura*, to właśnie nawiązanie do najstarszej tradycji, zwłaszcza apostolskiej, stanowi właściwy punkt wyjścia refleksji eklezjologicznej, a nie pisma ojców Kościoła IV wieku. Konsekwencji tej metodologicznej zasady protestantyzmu autor nie do końca ujął w swych próbach porozumienia.

Interesującą propozycją wyjścia z eklezjologicznego impasu jest położenie akcentu w końcowych partiach książki na pneumatologię i eschatologię. Autor na koniec rozdziału wskazuje obszary, które wymagają dalszej refleksji w toku dialogów doktrynalnych.

W niezbyt obszernym zakończeniu pracy (s. 453-456) przywołany zostaje cel rozprawy, podkreśla się, że zasadniczą trudnością było odnalezienie właściwej proporcji w komentarzach i opracowaniach (s. 453).

W Zakończeniu ks. Porada jeszcze raz przywołuje tezy, będące wynikiem badań przeprowadzonych w poszczególnych rozdziałach. Zestawienie konsensusów (5 punktów) i rozbieżności (3 punkty: urząd biskupa jako element sakramentalnej struktury Kościoła, znaczenie trójstopniowej struktury posługiwania

kościelnego, różnice w określeniu koniecznej formy sprawowania *episkope*), to oś tego podsumowania. Autor w duchu koncyliarnym i ekumenicznym konstatuje, że w formułowaniu ostatecznych wniosków na temat sukcesji apostołskiej „należy brać pod uwagę urzeczywistnianie się apostołskiego charakteru całego Kościoła” (s. 455). Wskazuje też na cele, które stoją przed przyszłym ruchem ekumenicznym: warto wyjaśnić kategorią „eklezyjalnej konieczności”, wskazać możliwe obszary działania kategorii zróżnicowanego konsensusu (s. 456). Pracę kończy pełne optymizmu zdanie, iż można mieć nadzieję, że „dalsze trzymanie się biblijnej bazy i ujmowanie sukcesji apostołskiej w historycznym powiązaniu z kategorią niewyznaniowo rozumianej katolickości przyczyni się do dalszego zbliżenia Kościołów” Niewątpliwie książka opolskiego teologa, ks. Rajmunda Porady, jest ważnym przyczynkiem do prawdziwego, pogłębionego teologicznie budowania zbliżenia między Kościołami. Autor w pełni zrealizował wytyczony we Wstępie cel, zachowując przy tym obraną „metodę ekumeniczną” Należy mieć nadzieję, że tą drogą będą podążać następni polscy autorzy opracowań z zakresu teologii ekumenicznej.

Marcin Hintz (Warszawa)